

EDUCAȚIA COPILOR ȘI TINERILOR DIN ROMÂNIA ÎN CONTEXTUL RESPECTĂRII DREPTURILOR OMULUI

HORIA MIHAI*
OCTAV LUPU**

Abstract:

The present study examines the Romanian education system through the lens of the international human rights obligations assumed by the Romanian state, focusing on how the structural deficiencies of this system generate systematic violations of the fundamental right to education. The methodology is based on the critical analysis of official data and their interpretation according to international human rights protection standards.

The research identifies four main dimensions of the problem: child poverty as a determining factor in limiting access to education, school dropout as a direct manifestation of the violation of the right to education, massive discrepancies between participation at different educational levels as an indicator of the progressive loss of human capital, and the inadequacy of the education system to meet the contemporary requirements of social and economic development.

The results demonstrate that these shortcomings are not isolated problems, but part of a systematic pattern of violations of fundamental rights, which require comprehensive reform based on the principles of non-discrimination, equal opportunities and respect for human dignity.

Keywords: right to education, school dropout, child poverty, educational disparities, social inclusion

Résumé :

La présente étude examine le système éducatif roumain à travers le prisme des obligations internationales en matière de droits humains assumées par l'État roumain, en se concentrant sur la manière dont les insuffisances structurelles de ce système génèrent des violations systématiques du droit fondamental à l'éducation. La méthodologie repose sur l'analyse critique des données officielles et sur leur interprétation conformément aux normes internationales de protection des droits humains.

La recherche identifie quatre dimensions principales du problème : la pauvreté infantile comme facteur déterminant limitant l'accès à l'éducation, le décrochage scolaire comme manifestation directe de la violation du droit à l'éducation, les écarts importants entre les niveaux de participation aux différents cycles éducatifs comme indicateur de la perte progressive de capital humain, et l'inadéquation du système éducatif face aux exigences contemporaines du développement social et économique.

Les résultats démontrent que ces insuffisances ne constituent pas des problèmes isolés, mais relèvent d'un schéma systématique de violations des droits fondamentaux, nécessitant une réforme globale fondée sur les principes de non-discrimination, d'égalité des chances et de respect de la dignité humaine.

Mots-clés : droit à l'éducation, décrochage scolaire, pauvreté infantile, disparités éducatives, inclusion sociale

Introducere

Dreptul la educație constituie una dintre pietrele de temelie ale dezvoltării umane și ale respectării demnității persoanei. Conform Declarației universale a drepturilor omului din 1948, „orice persoană are dreptul la învățătură”, iar această învățătură „trebuie să fie gratuită, cel puțin în ceea ce privește învățământul elementar și fundamental”. În contextul românesc,

* Drd. Cercetător Științific la Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Email:horiamihai@iccv.ro

** Drd. Școala de Studii Avansate a Academiei Române - SCOSAAR

Constituția din 1991 garantează în articolul 32 dreptul la învățătură, stabilind că „învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română” și că „învățământul obligatoriu este gratuit”.

Realitatea educațională din România prezintă numeroase deficiențe care pun sub semnul întrebării respectarea efectivă a acestui drept fundamental. Copiii și tinerii români se confruntă cu obstacole multiple în accesarea unei educații de calitate, obstacole care țin atât de factori economici, cât și de deficiențe structurale ale sistemului educațional¹. Deși abandonul are o tendință generală de scădere pe parcursul ultimilor decenii, numărul real al copiilor care nu finalizează învățământul obligatoriu este mult mai mare decât în restul Uniunii Europene. Din păcate tendința de neparticipare la cele 10 clase obligatorii întâmpină o tendință îngrijorătoare, întrucât ponderile copiilor care nu se regăsesc în sistemul de învățământ după absolvirea clasei a 8-a cresc în fiecare an².

Premisa de la care pornește această analiză este aceea că o societate care nu reușește să asigure tuturor copiilor și tinerilor săi acces egal la educație încalcă în mod fundamental drepturile omului și perpetuează cicluri intergeneraționale de sărăcie și marginalizare³. În România, aceste probleme sunt amplificate de transformările sociale și economice din ultimele trei decenii, care au generat noi forme de inegalitate și au adâncit disparitățile existente⁴.

Obiectivul central al prezentei analize constă în examinarea critică a modului în care sistemul educațional românesc respectă sau încalcă dreptul fundamental la educație, cu focalizare particulară asupra factorilor care generează și perpetuează inegalitățile educaționale. Studiul își propune să identifice principalele obstacole structurale care împiedică realizarea deplină a dreptului la educație în România: sărăcia copiilor ca factor determinant al accesului la educație, fenomenul abandonului școlar ca manifestare directă a încălcării acestui drept, discrepanțele dintre participarea la diferite nivele educaționale ca indicator al pierderii progresive de capital uman și inadecvarea dintre sistemul educațional și cerințele contemporane ale dezvoltării umane și sociale.

Sărăcia copiilor și impactul asupra accesului la educație

Perspectiva lui Anthony Giddens evidențiază o corelație fundamentală între expansiunea sistemelor educaționale și procesele de democratizare socială. Adepții viziunii optimiste asupra democrației susțin, în mod similar, că procesele educative funcționează ca un mecanism esențial de diminuare a disparităților sociale. Cu toate acestea, realitatea empirică contrazice această așteptare. Giddens observă cu acuitate că „educația tinde să exprime și să reafirme inegalitățile existente, în mai mare măsură decât încearcă să le schimbe”⁵.

În termeni practici, această dinamică se manifestă prin faptul că descendenții familiilor cu statut socio-economic privilegiat beneficiază de acces la instituții educaționale de prestigiu, în timp ce tinerii din medii defavorizate se înscriu în școli cu performanțe mediocre sau scăzute. Părinții cu capital cultural superior dezvoltă strategii educaționale ambițioase pentru copiii lor, în contrast cu cei cu resurse limitate, care nu dețin nici aspirațiile, nici capacitatea financiară necesară pentru a facilita achizițiile educaționale relevante pentru perspectivele de viitor ale copiilor. Prin această logică, sistemul educațional devine un spațiu de cristalizare și delimitarea stratificărilor sociale existente. În contextul societății românești, inechitatea oportunităților

¹ Stanef, R., Manole, A., (2013), Educational System Gaps in Romania. Procedia - Social and Behavioral Sciences. 93. 794-798. 10.1016/j.sbspro.2013.09.281

² Eurostat, (2024), Cod de date online educ_uae_enra09

³ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, (2024), Education's Critical Role in Reducing Intergenerational Poverty, Issue Brief, February 2024. Washington, DC: The National Academies Press

⁴ Pierson, C., Bratkovich, M., (2012), Perspectives and trends on education in Romania. International Journal of Humanities and Social Science. 2. 5-13

⁵ Giddens, A., (2001), Sociologie, Ed. ALL, București

educaționale se concentrează asupra următoarelor categorii vulnerabile: marginalizarea comunității rome, dezavantajarea populației rurale și discriminarea bazată pe criterii de gen⁶.

Conform lui Cătălin Zamfir⁷, sistemul educațional românesc se confruntă cu disfuncționalități majore, printre care se numără fenomenul de abandon școlar, nivelul ridicat de analfabetism funcțional, disparitățile marcante între mediul rural și urban, precum și gradul redus de incluziune educațională a comunității rome. La distanță de peste zece ani de la această constatare, provocările menționate persistă în peisajul educațional autohton, manifestându-se cu predilecție în segmentul preuniversitar, unde un număr considerabil de adolescenți întrerup parcursul educațional înainte de absolvire.

Sărăcia copiilor ar trebui considerată unul dintre principalii factorii de risc în ceea ce privește lezarea exercitării dreptului la educație. În România, această problemă poate fi caracterizată ca îngrijorătoare, afectând nu doar prezentul copiilor, ci și perspectivele lor de dezvoltare pe termen lung.

Un studiu realizat de Fundația World Vision România⁸ în 2024 relevă faptul că 16% dintre copiii din mediul rural locuiesc în „gospodării în care venitul pe membru de familie este mai mic de 3\$/zi”. Sărăcia copiilor nu reprezintă doar o problemă economică, ci constituie un factor determinant în perpetuarea inegalităților educaționale. Copiii care provin din familii cu venituri reduse se confruntă cu multiple dezavantaje, care le afectează parcursul educațional: lipsa materialelor didactice, imposibilitatea participării la activități extrașcolare, alimentație inadecvată, condiții precare de locuire și, nu în ultimul rând, nevoia de a contribui la veniturile familiei prin muncă la o vârstă prematură.

Datele prezentate în *Graficul 1* dezvăluie o realitate dramatică: în 2015, peste jumătate dintre copiii români (52,7%) se aflau în risc de sărăcie și excluziune socială, o proporție care depășea cu aproximativ 26% media regională. Această situație inițială, care plasa România printre țările cu cele mai severe probleme de protecție a copilului din spațiul european, reflectă consecințele cumulative ale unor politici sociale inadecvate și ale unui model de dezvoltare care nu a priorizat reducerea inegalităților sociale. În ceea ce privește tendința dinamicii acestui indicator, perspectivele de viitor sunt pozitive după anul 2022. Din păcate riscul de sărăcie și excluziune socială în cazul copiilor se ameliorează într-un ritm semnificativ mai lent decât același indicator în cazul adulților⁹.

Evoluția din perioada 2015-2023, deși pozitivă în termeni absoluți cu o scădere la 37,3%, rămâne profund îngrijorătoare din perspectiva standardelor europene și a obligațiilor internaționale asumate de România. Chiar și la sfârșitul perioadei analizate, aproape doi din cinci copii români continuă să se confrunte cu riscul sărăciei și al excluziunii sociale, o proporție care aproape dublează media țărilor din estul UE (cu excepția Bulgariei) de 18,88%. Această persistență a vulnerabilității demonstrează că îmbunătățirile observate, deși remarcabile, nu au reușit să abordeze cauzele profunde ale inegalităților sociale.

În context național, această situație este amplificată de deficiențele sistemului de protecție socială și de serviciile publice inadecvate destinate copiilor și familiilor în dificultate. Lipsa unor programe comprehensive de intervenție timpurie și a unor mecanisme eficiente de sprijin familial transformă riscul sărăciei într-o determinantă structurală a viitorului acestor copii, perpetuând ciclurile intergeneraționale de marginalizare și limitând perspectivele de mobilitate socială ascendentă.

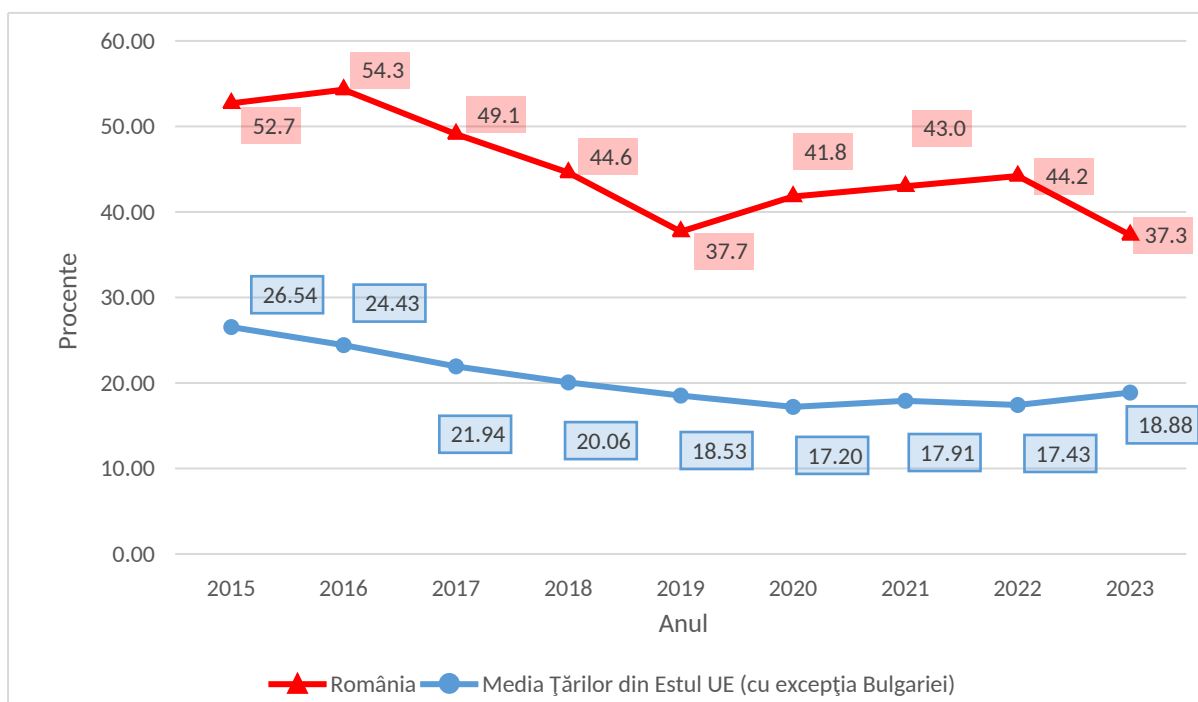
⁶ Miroiu, A., (coord.), Pasti, V., Codiță, C., Ivan, G., Miroiu, M., (1998), *Învățământul românesc azi*, Studiu de diagnoză, Ed. Polirom, Iași

⁷ Zamfir, E., (2012), *Legea asistenței sociale și riscurile dependenței populației de sistemul de ajutor social*, Sociologie Românească, Vol. 10, Nr. 1

⁸ World Vision România, (2024), *Bunăstarea Copilului din Mediul Rural: Raport integral*. București: World Vision România.

⁹ Eurostat, (2025), Cod de date online ilc_peps01N

Graficul 1. Rata copiilor aflați în risc de sărăcie și excluziune socială

Sursă: Eurostat (2025), Cod de date online ilc_peps01N

Impactul sărăciei asupra performanței școlare este demonstrat prin multiple cercetări internaționale. Copiii din medii defavorizate prezintă rate mai mari de absenteism, performanțe academice mai slabe și o probabilitate crescută de abandon școlar. În contextul românesc, această realitate este confirmată de rezultatele la testele PISA, unde România se situează consistent sub media OECD, cu diferențe semnificative între copiii din medii socio-economice diferite¹⁰.

Costurile ascunse ale educației aparent gratuite constituie o altă dimensiune critică a problemei. Deși învățământul obligatoriu este declarat gratuit prin Constituție, familiile trebuie să suporte o serie de cheltuieli care pot fi prohibitive pentru gospodăriile cu venituri mici sau un număr mare de copii: rechizite și materiale școlare auxiliare, uneori manuale, îmbrăcăminte, transport, mese, meditații. Conform unui studiu al organizației Salvați Copiii, costul mediu anual pentru școlarizarea unui copil se ridică la aproximativ 9818 de lei. Chiar și în cazul gospodăriilor cu venituri de până în 4,999 de lei pe lună, costurile sunt de asemenea ridicate, media din anul 2024 fiind de 6270 de lei anual¹¹.

Abandonul școlar - o încălcare sistematică a dreptului la educație

Abandonul școlar timpuriu reprezintă una dintre cele mai directe manifestări ale încălcării dreptului la educație și constituie un indicator cheie al eficienței unui sistem educațional. În România, această problemă persistă la niveluri îngrijorătoare, plasând țara printre statele cu cele mai ridicate rate de abandon din Uniunea Europeană. Deși indicatorii asociați abandonului școlar înregistrează un relativ progres în ultimii ani, foarte mulți elevi nu reușesc să finalizeze învățământul obligatoriu.

Strategia națională pentru reducerea părăsirii timpurii a școlii din 2015 menționează explicit legătura dintre sărăcie și abandonul școlar, „Elevii săraci rămân în urma celor mai

¹⁰ OECD, (2022), Education GPS: Country Profile – Romania

¹¹ Salvați Copiii, (2024), Harta națională, județe unde copiii pierduți până la examene depășesc mult rata națională

înstăriți, iar accesul lor la învățământul secundar superior și post-secundar este limitat”. Totuși, implementarea măsurilor concrete rămâne inconsecventă, iar rezultatele sunt încă modeste.

Datele Eurostat indică faptul că, în anul 2021, 15,3% dintre tinerii cu vârsta cuprinsă între 18 și 24 de ani din România au părăsit timpuriu școala. Acest indicator măsoară procentul populației din grupa de vârstă specificată care a finalizat cel mult învățământul secundar inferior și nu a participat la educație sau formare în cele patru săptămâni anterioare anchetei. Cifra de 15,3% plasează România într-o poziție defavorabilă în contextul obiectivelor europene de reducere a părăsirii timpurii a educației, fenomenul reprezentând o provocare semnificativă pentru politicile educaționale naționale și pentru perspectivele de dezvoltare a capitalului uman. Această statistică oficială constituie un indicator esențial pentru monitorizarea progresului în domeniul educației și pentru fundamentarea intervențiilor de politică publică destinate reducerii abandonului școlar¹².

Datele prezentate în *Graficul 2* evidențiază faptul că învățământul liceal reprezintă segmentul cel mai vulnerabil din sistemul educațional românesc, înregistrând ratele de abandon cele mai ridicate pe întreaga perioadă analizată. Această situație reflectă particularitățile tranziției de la învățământul obligatoriu la clasele a XI-a și a XII-a și subliniază dificultățile specifice cu care se confruntă tinerii în această etapă crucială a dezvoltării lor educaționale și personale. Evoluția ratei de abandon în învățământul liceal prezintă un profil în formă de „curbă inversată”, cu o creștere de la 4,5% în 2010 la 4,8% în 2014, urmată de o scădere constantă până la 1,8% în 2021. Această dinamică sugerează că măsurile de reformă implementate în a doua jumătate a deceniului au avut un impact pozitiv, posibil prin îmbunătățirea relevanței programelor de studii și a metodelor de predare.

Învățământul secundar ciclul 2, care include atât filiera liceală, cât și cea profesională, prezintă o evoluție mai complexă, cu o scădere inițială de la 4,2% la 2,9% între 2010-2011, urmată de o creștere până la 3,6% în 2015, și o diminuare drastică la 1% în 2021. Această variabilitate poate fi corelată cu reformele din învățământul profesional și tehnic, care au încercat să răspundă mai adecvat cerințelor pieței muncii și să ofere alternative viabile pentru tinerii care nu doresc să urmeze filiera academică.

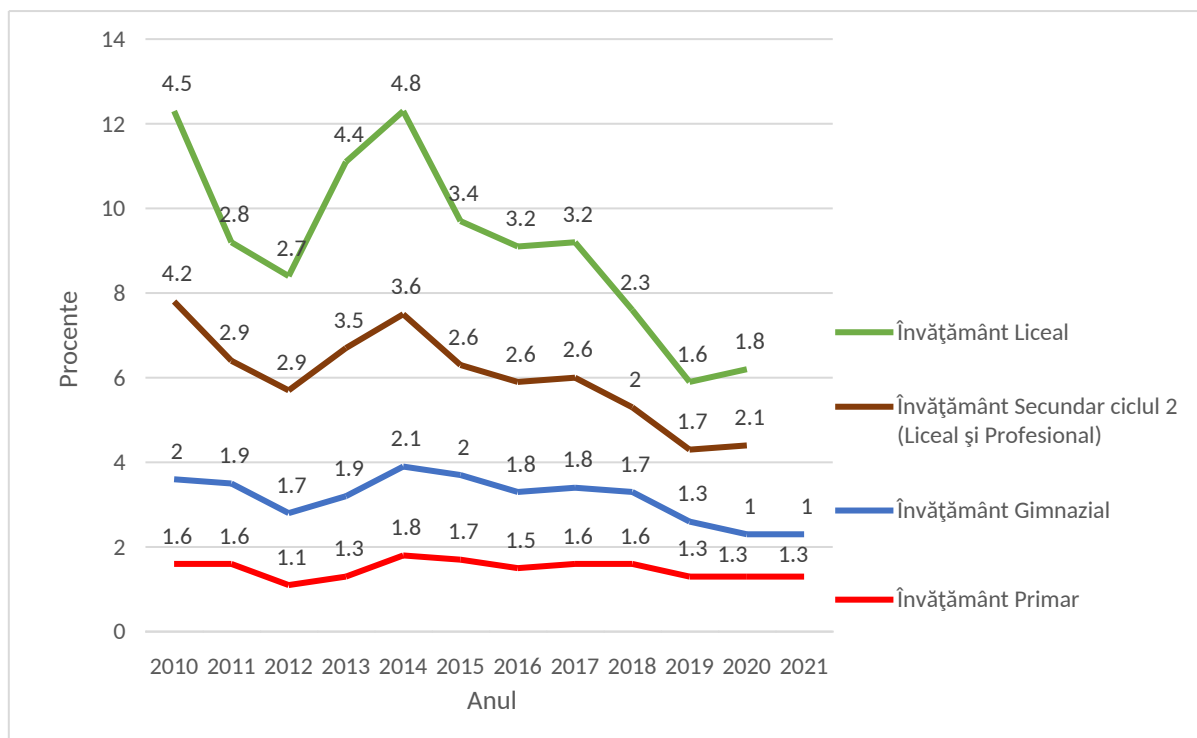
Scăderea spectaculoasă observată după 2015 coincide cu implementarea Legii Educației Naționale nr. 1/2011 și cu dezvoltarea unor programe specifice de reținere în sistem a elevilor cu risc de abandon. Această evoluție pozitivă demonstrează că intervenții sistematice și susținute pot genera rezultate remarcabile în reducerea abandonului școlar, chiar și în segmentele cele mai vulnerabile ale sistemului educațional.

Învățământul gimnazial și cel primar prezintă rate de abandon semnificativ mai scăzute și mai stabile pe întreaga perioadă analizată, situându-se între 1,3% și 2,1%. Această stabilitate reflectă caracterul obligatoriu al acestor nivele de educație și existența unor mecanisme mai eficiente de monitorizare și intervenție în cazul copiilor cu risc de abandon. Totodată, vârsta mai mică a copiilor face ca factorii familiari și comunitari să aibă o influență mai puternică în menținerea lor în sistem, față de factorii individuali de natură economică sau motivațională.

Metodologia utilizată de Institutul Național de Statistică pentru determinarea acestui indicator se bazează pe analiza comparativă a numărului de elevi înregistrați la debutul fiecărui an academic față de perioada anterioară. Această abordare metodologică prezintă limitări semnificative în reflectarea situației reale, deoarece nu include în calcul copiii care nu reușesc să efectueze tranziția între ciclurile educaționale consecutive, generând astfel o imagine parțial distorsionată a fenomenului.

*Graficul 2. Rata abandonului școlar din România pe nivele de educație
(preuniversitar)*

¹² Eurostat, (2021), Statistics on income, living conditions and social protection

Sursă: INS Tempo, (2024), matricea SCL113A

Analiza parcursului educațional al copiilor din România contemporană relevă unul dintre cele mai îngrijorătoare aspecte ale sistemului educațional românesc: discrepanțele masive între numărul copiilor care încep școala și cei care ajung să finalizeze studiile superioare. Această „pierdere” progresivă de capital uman reflectă deficiențele structurale ale sistemului și constituie o încălcare sistematică a principiului egalității de șanse în educație. Un factor determinant în abandonul școlar îl constituie tranziția de la învățământul gimnazial la cel liceal. Sistemul actual de repartizare bazat pe media obținută la Evaluarea Națională creează o segregare educațională care îi dezavantajează pe elevii din medii defavorizate.

Organizația neguvernamentală Salvați Copiii relevă date îngrijorătoare, semnalând că doar trei din cinci elevi care au început parcursul școlar cu nouă ani în urmă au obținut rezultate satisfăcătoare (note peste 5) la Evaluarea Națională din 2024. Ratele reduse de promovare înregistrate atât la examenele de Evaluare Națională pentru absolvenții clasei a VIII-a, cât și la examenul de Bacalaureat pentru finalizarea studiilor liceale evidențiază deficiențe structurale privind standardele calitative ale procesului instructiv-educativ. Pe lângă volumul îngrijorător al abandonului școlar timpuriu, o proporție considerabilă dintre elevii care rămân în sistem nu demonstrează achizițiile cognitive și competențele așteptate, corelat cu durata studiilor efectuate¹³.

Graficul 3 relevă o evoluție alarmantă a participării la sfârșitul învățământului obligatoriu în România, evoluție care contrazice tendințele pozitive observate la nivel regional și semnalează o deteriorare progresivă a capacității sistemului educațional românesc de a asigura finalizarea ciclului educațional obligatoriu pentru toți copiii.

Cea mai îngrijorătoare constatare derivată din analiza *Graficului 3* o constituie scăderea constantă a ratei de participare la sfârșitul învățământului obligatoriu în România, de la 86,6% în 2013 la 78,1% în 2022. Această diminuare cu aproximativ 8,5% pe o perioadă de doar un deceniu reflectă o degradare sistematică a eficienței sistemului educațional și constituie un

¹³ Salvați Copiii, (2024), Harta națională, județe unde copiii pierduți până la examene depășesc mult rata națională

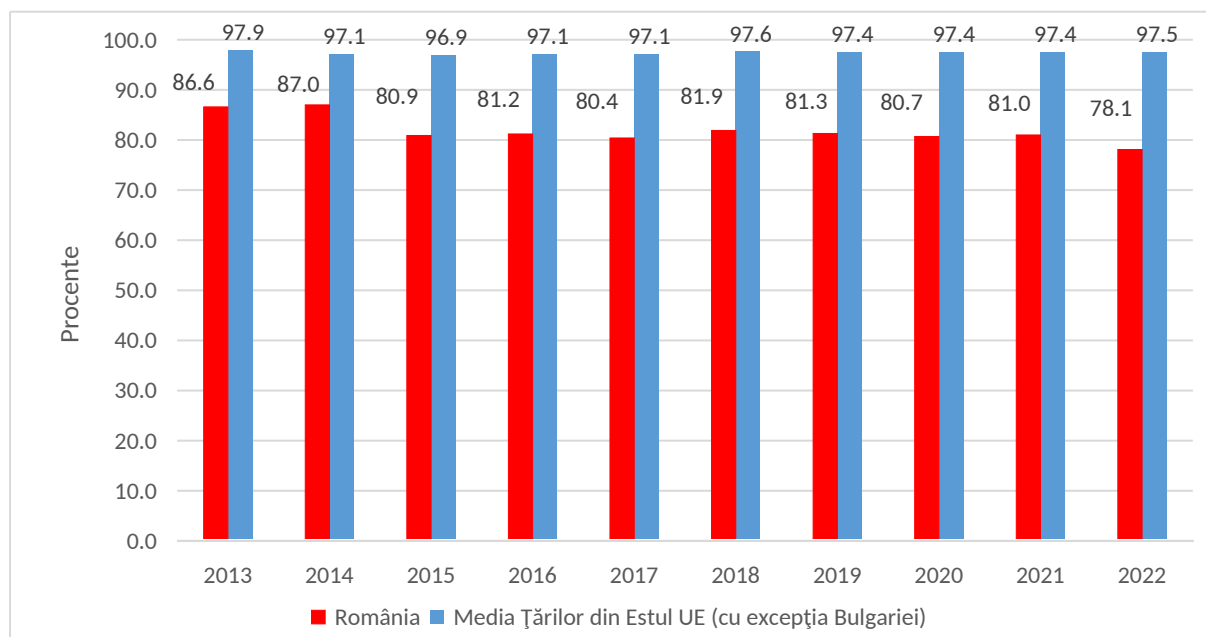
indicator critic al încălcării dreptului fundamental la educație pentru un număr crescând de copii români.

În contrast, media țărilor din estul UE (excluzând Bulgaria) a menținut un nivel constant de participare între 97,1% și 97,9% pe întreaga perioadă analizată, demonstrând că aceste țări au reușit să își consolideze sistemele educaționale și să asigure accesul aproape universal la educația obligatorie. Această stabilitate la nivel regional amplifică gravitatea situației românești și evidențiază caracterul specific al problemelor cu care se confruntă sistemul educațional autohton.

Decalajul dintre România și media regională s-a adâncit semnificativ pe perioada analizată, de la aproximativ 11% în 2013 la aproape 20% în 2022. Această divergență nu poate fi atribuită unor factori conjuncturali, ci reflectă deficiențe structurale ale sistemului educațional românesc care s-au accentuat în timp. Tendința de îndepărtare de standardele regionale constituie un semnal de alarmă care indică faptul că România riscă să rămână în urma țărilor partenere în ceea ce privește dezvoltarea capitalului uman.

Scăderea participării la sfârșitul învățământului obligatoriu are implicații dramatice pentru viitorul social și economic al țării. Fiecare copil care nu finalizează educația obligatorie reprezintă nu doar o tragedie individuală, ci și o pierdere pentru societate în ansamblu.

Graficul 3. Participarea elevilor la sfârșitul învățământului obligatoriu - ca procent din populația de vârstă corespunzătoare, comparație între România și estul UE (excluzând Bulgaria)

Sursă: Eurostat, (2024), Cod de date online educ_uoe_enra09

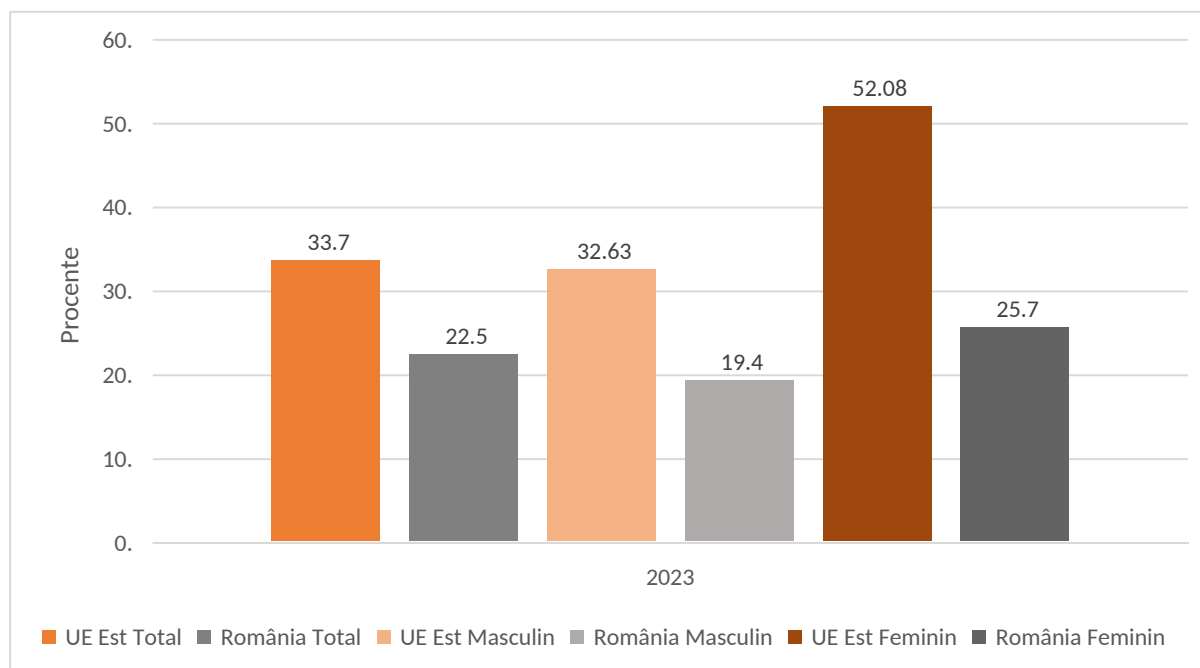
Disparitățile de gen în abandonul școlar prezintă particularități în contextul românesc. Deși la nivel global în cazul băieților ratele de abandon sunt mai mari în România diferențele sunt relativ mici la nivelul mediei naționale. Totuși, în anumite comunități, în special în cele rurale și în zonele rurale marginalizate, fetele sunt mai vulnerabile la abandon din cauza căsătoriilor timpurii și a sarcinilor din adolescență¹⁴.

Conform *Graficului 4*, România înregistrează o rată de absolvire a învățământului terțiar de doar 22,5% pentru categoria de vârstă 25-34 de ani, substanțial sub media regiunii

¹⁴ Banca Mondială, (2023), Gender Equality in Romania: Where Do We Stand? – 2023 Romania Gender Assessment

țărilor din estul UE (cu excepția Bulgariei), de 33,7%. Această diferență de 11,2% nu poate fi atribuită unor factori conjuncturali, ci reflectă probleme sistemice în accesibilitatea și calitatea învățământului superior românesc. Această situație plasează România în poziția de a nu putea valorifica optim capitalul uman disponibil, limitând astfel accesul tinerilor români la locuri de muncă bine plătite și cu un nivel de calificare înalt.

Graficul 4. Absolvenții de învățământ terțiar, din intervalul de vârstă 25-34 de ani, pe criteriul de gen

Sursă: Eurostat, (2024), Cod de date online edat_lfse_03

Relația dintre sistemul de învățământ și piața muncii în România se caracterizează prin profunde inadecvări care afectează atât perspectivele profesionale ale tinerilor, cât și competitivitatea economică a țării. Aceste inadecvări constituie, în esență, o încălcare a dreptului la dezvoltare profesională și la un nivel de trai decent, garantate prin instrumentele internaționale de protecție a drepturilor omului.

O constatare evidentă privește dezechilibrul existent între extinderea progresivă a duratei de școlarizare și capacitatea sistemului educațional de a dezvolta competențele profesionale și transversale în concordanță cu dinamica și exigențele actuale ale mediului economic. Această inadecvare generează o tendință paradoxală: segmente ale populației tinere se angajează în procese educaționale succesive, colecționând certificări academice multiple, fără ca acestea să le confere acces la oportunități profesionale remunerate corespunzător. Această disfuncționalitate poate fi conceptualizată prin prisma fenomenului de inflație academică¹⁵, o manifestare specifică transformărilor din societatea contemporană în raport cu procesele educative. În contextul românesc, riscul manifestării acestui fenomen la nivelul învățământului superior rămâne pregnant și insuficient cuantificat. În ciuda faptului că România înregistrează o proporție relativ redusă de absolvenți universitari comparativ cu media europeană, aceștia se confruntă cu riscul unei pregătiri academice inadecvate în raport cu specificul și cerințele concrete ale domeniilor profesionale pe care le-au selectat pentru studiu.

¹⁵ Robinson, K., (2012), *Out of our Minds: Learning to be creative*, John Wiley&Sons, p. 50. 10.1002/9780857086549

Impactul acestor inadecvări se resimte nu doar la nivel individual, prin frustrarea tinerilor și subutilizarea potențialului acestora, ci și la nivel social, prin creșterea inegalităților și emigrație. Disfuncționalitățile sistemului educațional generează consecințe care depășesc sfera personală și se manifestă ca disfuncții sistemice. La nivel individual, decalajul dintre competențele dobândite în sistemul educațional și cerințele pieței muncii creează o stare de frustrare permanentă în rândul tinerilor, care simt că investiția lor educațională nu se traduce în oportunități practice pe piața muncii. La nivel macrosocial, efectele sunt și mai profunde și mai complexe. Sistemele educaționale care eșuează în a oferi pregătirea necesară pentru economia contemporană perpetuează și adâncesc inegalitățile sociale existente, transformând educația dintr-un vector al mobilității sociale într-un mecanism de reproducere intergenerațională a sărăciei. Inegalitatea economică poate anula efectele pozitive ale dezvoltării economice asupra oportunităților educaționale, iar în contextele caracterizate de disparități mari de venit, chiar și investițiile publice în educație nu reușesc să spargă cercul vicios al transmiterii dezavantajelor sociale de la o generație la alta¹⁶.

Inadecvarea sistemului educațional se manifestă și prin fenomenul emigrației tinerei generații, care reprezintă nu doar o pierdere de capital uman pentru societate, ci și o confirmare a eșecului instituțional în asigurarea dreptului la dezvoltare și realizare profesională. Pentru a respecta drepturile fundamentale ale tinerilor la dezvoltare și realizare profesională este necesară o reformă profundă a sistemului educațional, care să țină cont de relevanța și adaptabilitatea la cerințele unei economii în rapidă schimbare. O astfel de reformă nu poate fi concepută doar ca o ajustare tehnică a programelor școlare, ci trebuie să reprezinte o reconfigurare fundamentală a modului în care educația răspunde nevoilor de dezvoltare umană și economică. Aceasta implică crearea unor mecanisme instituționale care să permită sistemului educațional să evolueze în mod continuu, în funcție de transformările economice și sociale, prin dezvoltarea unor parteneriate reale între instituțiile de învățământ și sectorul economic, și prin asigurarea unei finanțări echitabile care să permită tuturor tinerilor, indiferent de origine socială, să acceseze o educație de calitate care să le deschidă perspective reale de mobilitate socială și realizare profesională¹⁷.

Implicații ale neparticipării educaționale la nivelul societății

Dinamica șomajului în funcție de nivelul de educație constituie un indicator fundamental pentru înțelegerea inegalităților structurale din societatea contemporană și reprezintă o dimensiune esențială în abordarea drepturilor economice și sociale ale cetățenilor. Analiza datelor statistice din perioada 2020-2023 relevă configurații complexe care necesită o interpretare nuanțată, depășind simplele fluctuații conjuncturale și indicând corelații directe în relația dintre capitalul educațional și vulnerabilitatea pe piața muncii.

Persoanele cu nivel educațional primar, gimnazial și profesional se confruntă în mod constant cu cele mai ridicate rate ale șomajului, situație care confirmă ipoteza conform căreia educația de bază insuficientă constituie un factor determinant de excluziune socială și economică. În anul 2020, această categorie înregistra o rată a șomajului de 47,59%, reprezentând aproape jumătate din totalul persoanelor fără ocupație din această grupă educațională. Deși se observă o tendință descendentă în anii următori, cu valori de 49,56% în 2021, 49,72% în 2022 și 50,81% în 2023, aceste cifre ar trebui considerate îngrijorător de ridicate și semnalează persistența unei vulnerabilități structurale. Această categorie socială se confruntă nu doar cu lipsa oportunităților de angajare, ci și cu o poziție de negociere extrem de

¹⁶ Li, J., Zhang, Q., (2025), Economic development benefits or social inequality hinders? Intergenerational educational mobility in 49 countries, *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1348).

¹⁷ Idem

fragilă pe piața muncii, ceea ce generează adesea condiții precare de muncă și remunerații insuficiente atunci când reușesc să se angajeze¹⁸.

Situația persoanelor cu studii liceale și postliceale prezintă o imagine diferită, caracterizată printr-o relativă stabilitate și chiar o ușoară tendință de ameliorare. Datele indică valori de 40,35% în 2020, 39,16% în 2021, 39,12% în 2022 și 38,75% în 2023, sugerând că persoanele care dețin acest nivel educațional adesea beneficiază de o stabilitate puțin mai bună a locului de muncă și oportunități mai bune de angajare, deși nu garantează securitatea deplină pe piața muncii. Această categorie se situează într-o poziție intermediară, beneficiind de competențe mai diversificate decât cei cu educație de bază, dar neajungând la specializarea și expertiza oferite de studiile universitare. Fluctuațiile moderate observate în această perioadă pot fi atribuite atât schimbărilor din structura economică, cât și transformărilor accelerate ale cerințelor pieței muncii, care solicită din ce în ce mai mult adaptabilitate și competențe transferabile¹⁹.

Absolvenții de studii universitare prezintă cel mai scăzut nivel al șomajului, deși tendința perioadei analizate nu este liniară. Dacă în 2020 rata șomajului pentru această categorie era de 12,06%, aceasta a scăzut la 11,28% în 2021 și 11,12% în 2022, pentru a cunoaște o ușoară creștere la 10,94% în 2023. Aceste valori, deși semnificativ mai reduse comparativ cu celelalte categorii educaționale, nu trebuie să conducă la concluzii optimiste simplificate. Existența șomajului în rândul persoanelor cu educație superioară ridică întrebări pertinente despre calitatea educației universitare, despre decalajul dintre oferta educațională și cerințele reale ale pieței muncii, precum și despre fenomenul subutilizării competențelor, când persoane înalt calificate acceptă poziții pentru care sunt supracalificate din lipsă de alternative²⁰.

Din perspectiva drepturilor omului, aceste disparități nu reprezintă simple statistici, ci reflectă negarea dreptului la muncă și la un trai decent pentru segmente semnificative ale populației. Documentele internaționale, de la Declarația universală a drepturilor omului până la Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale, consacră dreptul la muncă nu doar ca posibilitate abstractă, ci ca acces efectiv la ocuparea forței de muncă în condiții echitabile. Când aproape jumătate din persoanele cu educație de bază se confruntă cu șomajul, vorbim despre o formă de marginalizare sistemică care perpetuează cicluri intergeneraționale de sărăcie și excluziune socială.

Mai mult, concentrarea șomajului în rândul persoanelor cu educație redusă scoate în evidență eșecurile sistemice ale politicilor educaționale și sociale. Lipsa investițiilor suficiente în educația de bază și profesională, accesul inegal la oportunități de formare continuă și absența unor programe eficiente de reconversie profesională contribuie la perpetuarea acestor inegalități. Statul are nu doar obligația negativă de a nu discrimina, ci și obligația pozitivă de a crea condiții prin care fiecare cetățean să își poată exercita dreptul la muncă, indiferent de nivelul educațional inițial. Această responsabilitate implică investiții strategice în educație, dezvoltarea unor programe active de ocupare a forței de muncă și crearea unor mecanisme de protecție socială care să prevină transformarea șomajului temporar în excluziune permanentă.

Tendențele observate în perioada 2020-2023 demonstrează că educația rămâne cel mai puternic predictor al vulnerabilității pe piața muncii, transformând discuția despre acces la educație de calitate într-o chestiune fundamentală de drepturile omului. Persistența ratelor ridicate de șomaj în rândul celor cu educație de bază nu este o fatalitate, ci rezultatul unor alegeri de politici publice care pot și trebuie să fie reconsiderate în lumina obligațiilor internaționale asumate de state în domeniul drepturilor economice și sociale.

¹⁸ INS Tempo (2024), matricea SOM101C

¹⁹ Idem

²⁰ Idem

Femeile cu nivel educațional primar, gimnazial și profesional înregistrează rate ale șomajului care oscilează în jurul pragului de 43-44%, prezentând o relativ stabilitate pe întreaga perioadă analizată. În 2020, această categorie prezenta o rată a șomajului de 44,26%, care a scăzut ușor la 43,00% în 2021 și la 42,46% în 2022, pentru a reveni la 44,26% în 2023. Această ciclicitate sugerează că îmbunătățirile conjuncturale ale economiei nu reușesc să modifice în mod semnificativ situația acestei categorii vulnerabile, iar femeile cu educație de bază rămân captive într-o zonă de excluziune socială. Comparativ cu media generală a populației, unde persoanele de gen masculin cu un nivel educațional limitat la gimnaziu prezintă rate ale șomajului ușor mai ridicate, observăm că femeile din această categorie se confruntă cu o vulnerabilitate mai redusă, însă acest lucru nu trebuie interpretat ca un avantaj real, ci mai degrabă ca expresie a unor fenomene complexe legate de participarea diferențiată la forța de muncă și de retragerea din piața muncii.

Pentru nivelul de educație liceală și postliceală, femeile prezintă o rată a șomajului de 42,97% în 2023. De la 43,37% în 2020, rata a crescut la 43,97% în 2021 și a atins un maxim de 44,22% în 2022, înainte de a scădea la nivelul din 2023. Această categorie educațională se dovedește a fi deosebit de vulnerabilă în cazul femeilor, cu rate ale șomajului comparabile sau chiar superioare celor cu educație de bază în anumite perioade. Fenomenul sugerează că educația secundară nu oferă femeilor aceeași protecție pe piața muncii pe care o oferă bărbaților, iar barierele de gen pot neutraliza parțial avantajele conferite de un nivel educațional mediu. Această situație indică existența unor bariere specifice de gen în accesul la anumite ocupații, precum și persistența stereotipurilor care limitează oportunitățile profesionale ale femeilor în sectoare tradițional masculine, chiar și atunci când dețin calificările necesare.

Femeile cu studii universitare beneficiază de o protecție semnificativă împotriva șomajului, cu rate care se mențin în jurul valorii de 13% pe întreaga perioadă analizată. Datele indică 13,06% în 2020, 13,03% în 2021, 13,32% în 2022 și o scădere la 12,77% în 2023. Deși aceste valori sunt semnificativ mai reduse decât cele ale celorlalte categorii educaționale, ele rămân îngrijorătoare din două perspective. În primul rând, chiar și în rândul femeilor cu cea mai înaltă calificare educațională, mai mult de una din opt se confruntă cu șomajul, ceea ce sugerează că educația superioară, deși protectivă, nu elimină complet vulnerabilitatea pe piața muncii. În al doilea rând, comparativ cu bărbații cu studii universitare care înregistrează rate mai scăzute, persistă un decalaj care nu poate fi explicat decât prin existența unor forme subtile sau explicite de discriminare de gen în procesele de recrutare și promovare profesională.

Din perspectiva intersecționalității, analiza acestor date relevă că femeile cu educație redusă se află în cea mai precară poziție socială, fiind supuse unui cumul de dezavantaje care le marginalizează sistematic. Acestea se confruntă nu doar cu lipsa oportunităților de angajare, ci și cu riscul sărăciei, al dependenței economice și al excluziunii sociale. Când aproape jumătate din femeile cu educație de bază sau medie se confruntă cu șomajul, vorbim despre o încălcare gravă a drepturilor economice și sociale, care afectează nu doar individele respective, ci și familiile lor și perspectivele generațiilor viitoare. Femeile din această categorie sunt adesea cele care suportă și responsabilități disproporționate de îngrijire a copiilor și familiei, ceea ce face ca șomajul să aibă consecințe multiple și profunde asupra calității vieții.

Concluzii

Încălcarea dreptului la educație se manifestă în România prin multiple dimensiuni interconectate, care afectează în mod disproporționat categoriile vulnerabile ale populației. Datele prezentate demonstrează că, în ciuda progreselor înregistrate în anumite domenii, România se confruntă cu deficiențe structurale persistente care afectează în mod disproporționat categoriile vulnerabile ale populației și perpetuează inegalitățile sociale existente.

Sărăcia copiilor constituie un factor determinant central în limitarea accesului la o educație de calitate. Cu o rată de 37,3% a copiilor aflați în risc de sărăcie și excluziune socială în 2023, România continuă să se situeze substanțial peste media regională, generând efecte în cascadă asupra parcursului educațional al unei proporții semnificative din populație. Costurile ascunse ale educației aparent gratuite, estimate la aproximativ 9.818 lei anual pentru un copil, transformă accesul la învățământ într-un privilegiu al claselor mijlocii și superioare, încălcând principiul echității educaționale. Dificultățile cu care se confruntă familiile cu un număr mare de copii în asigurarea susținerii financiare în vederea unui parcurs educațional adecvat sunt numeroase. Simpla acoperirea a costurilor asociate învățământului public nu asigură accesul la servicii educaționale de calitate.

Fenomenul abandonului școlar, deși în scădere la anumite nivele, rămâne o provocare majoră, în special în tranziția către învățământul secundar și cel superior. Scăderea ratei de participare la sfârșitul învățământului obligatoriu de la 86,6% în 2013 la 78,1% în 2022 semnaleză o deteriorare alarmantă a capacității sistemului de a asigura finalizarea educației de bază pentru toți copiii. Această evoluție contrastează dramatic cu stabilitatea înregistrată de țările din regiunea est-europeană, care mențin rate de participare de peste 97%.

Discrepanțele dintre participarea la educația primară și cea terțiară evidențiază pierderi masive de capital uman în decursul parcursului educațional. Rata de absolvire a învățământului terțiar de doar 22,5% pentru grupa de vârstă 25-34 de ani plasează România cu 11,2% sub media regională, reflectând nu doar probleme de accesibilitate, ci și deficiențe în calitatea și relevanța educației oferite. Această situație generează nu doar pierderi individuale, ci și un impact negativ asupra competitivității economice naționale.

Inadecvarea dintre sistemul educațional și cerințele pieței muncii constituie o dimensiune suplimentară a problemei, manifestându-se prin fenomenul de inflație academică și subutilizarea competențelor tinerilor absolvenți. Această disfuncționalitate nu doar că limitează perspectivele profesionale ale tinerilor, dar contribuie și la fenomenul emigrației calificăției, cu efecte negative asupra dezvoltării sociale și economice a țării.

Rezultatele cercetării demonstrează că respectarea dreptului la educație în România necesită o abordare comprehensivă și multidimensională. Este imperios necesar să se dezvolte politici publice integrate care să abordeze simultan dimensiunile economice, sociale și pedagogice ale problemei. Aceste politici trebuie să includă măsuri de combatere a sărăciei copiilor, programe de sprijin pentru familiile vulnerabile, reforme curriculare care să asigure relevanța educației față de cerințele contemporane și investiții substanțiale în infrastructura educațională, în special în mediul rural.

Din perspectiva drepturilor omului, situația educației din România constituie o încălcare sistematică a obligațiilor pozitive ale statului de a asigura condițiile necesare pentru exercitarea efectivă a drepturilor fundamentale.

În absența unor intervenții sistematice și susținute, România riscă să perpetueze ciclurile intergeneraționale de sărăcie și marginalizare, încălcând în mod continuu drepturile fundamentale ale copiilor și tinerilor săi la dezvoltare și realizare personală. Transformarea sistemului educațional dintr-un factor de reproducere a inegalităților într-un instrument efectiv de mobilitate socială și dezvoltare umană reprezintă nu doar o obligație morală și legală, ci și o necesitate strategică pentru viitorul democratic și prosper al societății românești.

Bibliografie:

- Banca Mondială, (2023), *Gender Equality in Romania: Where Do We Stand? – 2023 Romania Gender Assessment*.
- *Constituția României* din 1991, republicată în 2003, articolul 23.

- *Declarația universală a drepturilor omului*, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948, articolul 26.
- Eurostat, (2021), *Statistics on income, living conditions and social protection*.
- Eurostat, (2022), Cod de date online edat_lfse_14.
- Eurostat, (2024), Cod de date online edat_lfse_03.
- Eurostat, (2024), Cod de date online educ_uae_enra09.
- Eurostat, (2025), Cod de date online ilc_peps01N.
- Giddens, A., (2001), *Sociologie*, Ed. ALL, București.
- Institutul Național de Statistică, (2021), *Anuarul Statistic al României*.
- INS Tempo, (2024), matricea SCL113A.
- INS Tempo, (2024), matricea SOM101C.
- Institutul de Cercetare a Calității Vieții, *Costurile ascunse ale educației în România*, 2020.
- Li, J., Zhang, Q., (2025), *Economic development benefits or social inequality hinders? Intergenerational educational mobility in 49 countries*, *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1348).
- Ministerul Educației, (2015), *Strategia privind reducerea părăsirii timpurii a școlii în România*. București: Ministerul Educației Naționale.
- Miroiu, A., (coord.), Pasti, V., Codiță, C., Ivan, G., Miroiu, M., (1998), *Învățământul românesc azi*, Studiu de diagnoză, Ed. Polirom, Iași.
- OECD, (2022), *Education GPS: Country Profile – Romania*.
- Robinson, K., (2012), *Out of our Minds: Learning to be creative*, John Wiley&Sons, p. 50. 10.1002/9780857086549.
- Salvați Copiii, (2024), *Harta națională, județe unde copiii pierduți până la examene depășesc mult rata națională*.
- Salvați Copiii România, (2025), *Studiu privind costurile educației*. București.
- Stanef, R., Manole, A., (2013), *Educational System Gaps in Romania*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 93. 794-798. 10.1016/j.sbspro.2013.09.281.
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, (2024), *Education's Critical Role in Reducing Intergenerational Poverty*, Issue Brief, February 2024. Washington, DC: The National Academies Press.
- Pierson, C., Bratkovich, M., (2012), *Perspectives and trends on education in Romania*. *International Journal of Humanities and Social Science*. 2. 5-13.
- World Vision România, *Impactul pandemiei COVID-19 asupra copiilor din România*, 2021.
- World Vision România, (2024), *Bunăstarea Copilului din Mediul Rural: Raport integral*. București: World Vision România.
- Zamfir, E., (2012), *Legea asistenței sociale și riscurile dependenței populației de sistemul de ajutor social*, *Sociologie Românească*, Vol. 10, Nr. 1.